

Jing-mei Woová

Klub radosti a štěstí

Otec mě požádal, abych byla čtvrtá do počtu v Klubu radosti a štěstí. Mám nahradit svou matku, jejíž místo u madžongového stolku zeje prázdnotou od té doby, co před dvěma měsíci zemřela. Otec si myslí, že ji zabily její vlastní myšlenky.

„Vzala si do hlavy nějaký nový nápad,“ prohlásil otec, „ale než se dokázala vyslovit, ta myšlenka narostla tak, že jí praskla hlava. Musel to být velmi špatný nápad.“

Doktor řekl, že zemřela na výduň na mozku. A její přítelkyně z Klubu radosti a štěstí prohlásily, že zemřela jako králik: náhle, uprostřed nedořešených záležitostí. Další schůzka Klubu radosti a štěstí se totiž měla konat u ní doma.

Týden před smrtí mě zavolala, celá pyšná a překypující životem: „Teta Lin uvařila na *Radost štěstí* polévku z červených fazolí. Já uvařím polévku z černého sezamového zrníčka.“

„Nevytahuj se,“ napomenula jsem ji.

„To není vytahování.“ Řekla, že obě ty polévky jsou skoro stejné, *čcha-pu-tuo*. Nebo možná řekla *pu-tchung*, úplně jiné. Bylo to jedno z těch čínských slov, které znamená lepší půlku ze smíšených úmyslů. Nikdy si nedokážu zapamatovat věci, kterým jsem předtím nerozuměla.

* * *

Moje matka začala sanfranciskou verzi Klubu radosti a štěstí v roce 1949, dva roky předtím, než jsem se narodila. Bylo to onoho roku, kdy s otcem odjeli z Číny s jedním koženým kufrem plným samých svátečních hedvábných šatů. Nebyl čas sbalit nic jiného, vysvětlila matka otci, když se nalodili. Přesto se rukama horečně přehraboval klouzavým hedvábím a pátral po svých bavlněných košilích a vlněných spodkách.

Když dojeli do San Franciska, otec ji přinutil ty blyštivé hadry schovat. Nosila pořád jeden hnědě kostkovaný čínský úbor, dokud nedostala od Společnosti pro pomoc uprchlíkům dvoje odložené šaty, oboje příliš volné, šité na americkou míru. Společnost se skládala ze skupiny bělovlasých amerických misionářek z První čínské baptistické církve. A kvůli těm darům moji rodiče nemohli odmítnout jejich výzvu, aby do této církve vstoupili. Rovněž tak nemohli ignorovat praktickou radu starých paní, aby se zdokonalili v angličtině v kursech studia bible ve středu večer a později na zkouškách pěveckého sboru v sobotu dopoledne. Takhle se mí rodiče seznámili s Hsuovými, Jongovými a St. Clairovými. Matka cítila, že ženy v těchto rodinách měly také své nevyslovitelné tragédie, které za sebou zanechaly v Číně, a naděje, které nedokázaly vyjádřit svou angličtinou. Či přinejmenším má matka viděla v jejich tvářích otupělost. A všimla si, jak jim zajiskřilo v očích, když jim řekla o svém nápadu s Klubem radosti a štěstí.

Radost štěstí byla věc, kterou si matka pamatovala z dob svého prvního manželství v Kuej-linu, než přišli Japonci. Proto považuji *Radost štěstí* za její kuejlinský příběh. Byl to příběh, který mi vyprávěla vždycky, když se nudila, když nebylo co dělat, když bylo všechno nádobí umyto a umakartový stůl byl dvakrát utřený, když otec seděl a četl noviny a kouřil jednu pallmallku za druhou, což byla výstraha, že si nepřeje být rušen. Tehdy matka vytáhla krabici se starými lyžařskými svetry od nikdy nespátřených příbuzných

z Vancouveru. Nastříhla spodek svetru, napárala pokroucenou pletací přízi a přivázala ji ke kousku lepenky. A poté, co se s rozmachem pustila do rytmického odvíjení, začala vyprávět. Léta mi vyprávěla stejný příběh, až na ten konec, který byl stále temnější a vrhal dlouhý stín na její život, a na konec i na můj.

„Snila jsem o Kuej-linu, ještě než jsem ho spatřila,“ začala matka čínsky. „Snila jsem o rozeklaných kopcích lemujících klikaticí se řeku s kouzelným mechem zeleně obrůstajícím její břehy. Vrcholky kopců se utápěly v bílé mlze. Kdyby ses po té řece plavila a živila se mechem, nabrala bys dost sil, aby ses vyšplhala nahoru. A pokud by ti uklouzla noha, svezla by ses do lůžka z hebkého mechu a jen by ses zvonivě zasmála. Až bys jednou dosáhla vrcholu, všechno bys viděla a pocítila bys takovou radost, že by ti stačila na to, aby ses už nikdy v životě ničím netrápila.“

V Číně o Kuej-linu snili všichni. Když jsem tam přijela, uvědomila jsem si, jak ubohé byly mé představy. Když jsem uviděla ty kopce, zasmála jsem se, a zároveň mě zamrazilo. Vrcholky vypadaly jako ohromné hlavy smažených ryb, které se snaží vyskočit z kádě s olejem. Za každým vrcholem nabíhal stín další ryby a za ním další a další. A pak se malinko pohnula oblaka a z kopců se náhle stali obludní sloni, zvolna kráčející přímo na mě! Dovedeš si to představit? A na úpatí kopců byly tajné jeskyně. Vevnitř rostly visuté skalní zahrádky ve tvaru a barvách hlávek zelí, zimních melounů, ředkvi a cibule. Byly to věci tak podivné a krásné, že si to ani neumíš představit.

Ale já jsem nepřijela do Kuej-linu proto, abych se obdivovala jeho kráse. Vzal mě tam můj manžel, mě a naše dvě děti, protože myslel, že tam budeme v bezpečí. Byl důstojníkem Kuomintangu; když nás ubytoval v malé místnosti v jednopatrovém domku, odjel na severozápad do Čchung-čchingu.

Věděli jsme, že Japonci vyhrávají, ačkoli se v novinách psalo, že ne. Každým dnem, každou hodinou se do města valily proudy lidí, zaplňovali chodníky, hledající střechu nad hlavou. Pocházeli z východu i západu, severu i jihu. Byli bohatí i chudí, Šanghajci, Kantonci, severané, a nejen Číňani, ale i cizinci a misionáři všech vyznání. A pak tu byl samozřejmě Kuomintang a jeho armádní důstojníci, kteří si mysleli, že nad ně není.

Byli jsme město zbytků smíchaných dohromady. Kdyby nebylo Japonců, našla by se spousta důvodů, kvůli kterým by se ti různorodí lidé servali. Chápeš? Šanghajci s rolníky ze severních vod, bankéři s holiči, rikšové s barmským uprchlíky. Každý se na někoho díval svrchu. Nezáleželo na tom, že se všichni dělili o stejný zaplivaný chodník a trpěli stejnou běhalkou. Všichni jsme páchli stejně, ale každý z nás si stěžoval, že někdo jiný páchne ze všech nejvíc. Já? Já jsem nenáviděla důstojníky amerického letectva, kteří pronášeli huhňavé zvuky, z nichž se mi zapalovaly tváře. Ale nejhorší byli rolníci ze severu, kteří smrkali do dlaní a vráželi do lidí a přenášeli na ně své špinavé nemoci.

Takže chápeš, jak rychle pro mě Kuej-lin ztratil veškerý půvab. Už jsem nešplhala na vrcholky, abych volala, jak jsou ty kopce krásné. Zajímalo mě jedině, které z nich obsadili Japonci. Seděla jsem v temném koutě našeho domu, pod každou paží jedno dítě, a čekala jsem s nervózníma nohama. Když se rozezněly sirény varující před bombardováním, já i mí sousedi jsme vyskočili a spěchali do hlubinných jeskyní, abychom se ukryli jako divá zvíř. Ale člověk nevydrží dlouho ve tmě. Něco uvnitř tebe začne zhasínat, až se z tebe stane vyhladovělý živočich, šíleně prahnoucí po světle. Venku padaly bomby. Bum! Bum! A pak zvuk pršících kamenů. Uvnitř mě přešla chuť na zelí nebo na ředkev z visuté skalní zahrady. Měla jsem před očima jedině mokvající střeva starobylé hory, která by se mohla nad mou hlavou roztrhnout.

Dovedeš si představit, jaké to je nechtít být ani uvnitř, ani venku, nechtít být nikde a prostě nebýt?

Když zvuky bombardování počaly slábnout, navraceli jsme se zpátky jako novorozená koťata škrábající se zpět do města. A vždy znovu mně vyrazilo dech, že kopce na pozadí hořící oblohy zůstaly nedotčené.

Klub radosti a štěstí jsem vymyslela jedné letní noci, kdy bylo tak horko, že i mouchy padaly k zemi, protože jim křídla ztěžkla vlhkým vedrem. Všude bylo tak narváno, že nezbylo ani místečko pro čerstvý vzduch. Z kanálů stoupal do mého okna v prvním patře nesnesitelný smrad a ten zápach se neměl kam jít jinam podí, než se mi vrazit do nosu. Po všechny noční i denní hodiny jsem slyšela vřeštění. Nevěděla jsem, jestli to rolník podřezal hrdlo zaběhlé svini, nebo jestli nějaký důstojník tluče polomrtvého rolníka za to, že mu leží v cestě na chodníku. Nechodila jsem se dívat k oknu, abych to zjistila. K čemu by to bylo dobré? A tehdy jsem si pomyslela, že bych měla něco dělat, abych se pohnula z místa.

Napadlo mě dát dohromady čtyři ženy, každou na jednu stranu mého madžongového stolku. Věděla jsem, které ženy pozvat. Všechny byly mladé jako já, s dychtivými obličejí. Jedna byla ženou armádního důstojníka jako já. Druhá byla dívka vybraných způsobů z bohaté rodiny v Šanghaji. Uprchla s velice málo penězi. A pak tu bylo děvče z Nan-ťingu, které mělo ty nejčernější vlasy, jaké jsem kdy viděla. Pocházela z nižší třídy, ale byla hezká a příjemná a dobře se vdala, za staršího muže, který zemřel a zanechal jí lepší život.

Každý týden jedna z nás uspořádala večírek, aby se vybraly peníze a zvedla nálada. Hostitelka měla za úkol podávat speciální jídlo *tien-sin*, které nosí štěstí všeho druhu – knedlíky ve tvaru stříbrných prutů, dlouhé rýžové nudle na prodloužení života, vařené burské oříšky kvůli početí synů a samozřejmě spousta pomerančů pro štěstí kvůli plodnému, příjemnému životu.

Jaké hody jsme si dopřávaly z našich mizerných přidělů! Nevšímaly jsme si, že knedlíky byly většinou nadité samou vláknitou dužninou a pomeranče poseté červivými děrami. Jedly jsme střídmě, ne že bychom byly přejedené, ale abychom dokázaly protestovat, že už nemůžeme pozřít ani drobeček, nacpaly jsme se předtím přes den. Byly jsme si vědomy, že máme luxus, který si může dovolit jen málo lidí. Byly jsme mezi těmi šťastnými.

Když jsme si nacpaly břicha, položily jsme do misky peníze a daly jsme ji na místo, kde byla všem na očích. Pak jsme se usadily k madžongovému stolku. Můj stolec byl rodinný kus a byl z vonného červeného dřeva, ne z toho, čemu vy říkáte růžové dřevo, ale z *chung-mu*, které je tak vzácné, že pro něj v angličtině ani není slovo. Stolec měl velmi tlusté čalounění, takže když se na něj vrhly madžongové *pchaj*, bylo slyšet pouze to, jak o sebe narážejí slonovinové hrací kameny.

Jakmile jsme začaly hrát, bylo zakázáno mluvit, kromě „*Pcheng!*“ nebo „*Čch!*“, když jsme braly kámen. Musely jsme hrát ve vší vážnosti a myslet jenom na to, jak výhrou zvýšit své štěstí. Ale po šestnácti kolech jsme zase šly hodovat, tentokrát na oslavu našeho štěstí. A pak jsme si povídaly celý večer až do rána, vyprávěly jsme historky o dobrých časech, které minuly, a o dobrých časech, které nastanou.

To byly nějaké historky! Ty příběhy vyplnily celý byt! Padaly jsme smíchy. O kohoutovi, který vletěl do domu a skřehotal na jídelních mísách, na těch samých, na nichž byl o den později už ve všem klidu servírován! A o jedné dívce, která psala milostné dopisy za své dvě kamarádky, jež milovaly stejného muže. A o hloupé cizince, která omdlela na záchodě, když vedle ní vybuchly rachejtla.

Lidé si mysleli, že neděláme dobře, když pořádáme každý týden bankety, zatímco mnoho lidí ve městě hladoví, živí se krysami a později i odpadky, jež kdysi žraly ty nejbožejší z krys. Jiní si mysleli, že nás posedl ďábel – když

oslavujeme, zatímco v našich rodinách vymřely celé generace, lidé přišli o domov i majetek a byli od sebe odtrženi, manžel od ženy, bratr od sestry, dcera od matky. Hmmm! Jak se můžete smát? ptali se nás.

Nebylo to tím, že bychom neměly srdce či oči pro pláč. Bály jsme se. Všechny jsme měly své trápení. Ale zoufat si znamenalo toužit po něčem, co bylo nenávratně ztraceno. Nebo prodlužovat, co bylo už tak nesnesitelné. Nakolik může člověk toužit po svém oblíbeném zimníku pověšeném ve skříni v domě, jenž vyhořel i s jeho matkou a otcem? Jak dlouho se vám mohou v duchu vybavovat ruce a nohy klátící se přes telefonní dráty a hladoví psi běhající po ulicích s napůl ohlodanýma rukama trčícíma jim z huby? Co je horší, kladly jsme si otázku, sedět a čekat na smrt s patřičně zachmuřenými tvářemi, nebo zvolit vlastní štěstí?

A tak jsme se rozhodly pořádat večírky a hrát si na to, že každý týden nastal nový rok. Jednou týdně jsme zapoměly na zlo, které na nás bylo v minulosti spácháno. Nesměly jsme myslet na nic špatného. Hodovaly jsme, smály se, hrály hry, prohrávaly jsme a vyhrávaly, vyprávěly si ty nejzábavnější historky. A jednou týdně jsme mohly doufat, že budeme mít štěstí. Ta naděje byla naší jedinou radostí. A tak jsme začaly naše večírky nazývat *Radost štěstí*.

Matka obvykle končila své vyprávění vesele, chvástajíc se svou dovedností ve hře. „Mnohokrát jsem vyhrála a přálo mi takové štěstí, že si mě ostatní dobíraly, jak jsem se naučila dobře podvádět,“ říkala. „Vyhrála jsem desetitisíce jüanů. Ale nezbohatla jsem. Ani náhodou. Tou dobou papírové peníze ztratily cenu. I toaletní papír stál víc. O to víc jsme se smály, jen pomyslete, tisícijüanová bankovka, a to se s ní ani nedala vytřít zadnice.“

Kuejlinský příběh mé matky jsem vždy považovala za jakousi čínskou pohádku. Konec byl pokaždé jiný. Někdy tvrdila, že za tu bezcennou tisícijüanovou bankovku koupila půl

hrnku rýže. A z té rýže navařila hrnec ovesné kaše. Tu kaši vyměnila za dvě vepřové nožičky. Ze dvou nožiček se stalo šest vajec, a z nich se vylíhlo šest kuřat. Příběh se neustále rozrůstal.

A pak jednoho večera, když jsem žebrala, aby mi koupila tranzistorové rádio, a ona odmítla a já hodinu tiše vzdorovala, řekla: „Proč myslíš, že ti chybí něco, cos nikdy neměla?“ A pak mi vyprávěla úplně jiný konec toho příběhu.

„Jednoho rána ke mně domů přišel armádní důstojník,“ začala, „a řekl mi, abych se okamžitě vypravila za svým manželem do Čchung-čchingu. A já věděla, že mi říká, abych utekla z Kuej-linu. Věděla jsem, co se stalo důstojníkům a jejich rodinám, když přišli Japonci. Ale jak jsem měla odejít? Žádné vlaky z Kuej-linu nejezdily. Má přítelkyně z Nan-ťingu na mě byla strašně hodná. Podplatila někoho, aby ukradl trakař, na kterém vozili uhlí. Slíbila, že bude varovat naše ostatní přátele.

Naložila jsem na ten trakař své věci a dvě děti a vydala jsem se s trakařem před sebou do Čchung-čchingu čtyři dny předtím, než Japonci obsadili Kuej-lin. Od lidí, kteří mě cestou předbíhali, jsem se dozvíдалa zprávy o masakru. Bylo to strašné. Až do posledního dne trval Kuomintang na tom, že v Kuej-linu je pod ochranou čínské armády bezpečně. Téhož dne o něco později byly ulice Kuej-linu poseté novinami popisujícími velká vítězství Kuomintangu a na těch novinách, jako čerstvé ryby od řezníka, ležely řady lidí – mužů, žen a dětí, kteří nikdy neztratili naději, avšak místo toho přišli o život. Když jsem ty zprávy slyšela, šla jsem pořád rychleji a rychleji a při každém kroku jsem se ptala, byli bláhoví? Byli stateční?

Tlačila jsem trakař k Čchung-čchingu, až se mi rozbito kolo. Opustila jsem svůj nádherný madžongový stůl z *chung-mu*. Ale to už mé tělo cítilo tak málo, že nemohlo ani plakat. Svázala jsem šátky do smyčky a na každé rameno zavěsila jedno dítě. V obou rukách jsem nesla tašky, jednu se

šaty a druhou s jídlem. Nesla jsem je tak dlouho, až se mi do rukou zařizly hluboké rýhy. A nakonec jsem tašky jednu po druhé odhodila, když ruce začaly krváčet a klouzaly tak, že už neudržely nic.

Cestou jsem pozorovala, že ostatní, jak se postupně vzdávali naděje, udělali totéž. Byla to cesta posetá drahocennostmi, jejichž cena rostla se vzdáleností. Štůčky jemných látek a knihy. Obrazy předků a řezbářské nástroje. Až pak byly vidět klece s housaty, ztichlými žízni, a ještě později stříbrné urny poházené po silnici, to když už byli lidi příliš znavení, než aby je nesli kvůli jakékoli budoucí naději. Než jsem se dostala do Čchung-čchingu, přišla jsem o všechno kromě třech svátečních hedvábných šatů, které jsem měla všechny oblečené přes sebe.“

„Jak to myslíš, o všechno?“ vyhrkla jsem na konci. Byla jsem ohromená z toho, že celý ten příběh byl naprosto pravdivý. „Co se stalo s těmi dětmi?“

Ani na okamžik se nezarazila. Odpověděla tak prostě, že bylo jasné, že k příběhu není co dodat: „Tvůj otec není můj první manžel. Ty nejsi jedno z nich.“

Když jsem dorazila k Hsuovým, kde se dnes večer koná sezení Klubu radosti a štěstí, první, koho jsem uviděla, byl můj otec. „Tady ji máme! Pokaždé přijde pozdě!“ oznamuje. Je to pravda. Všichni už jsou zde, sedm rodinných přátel mezi šedesátkou a sedmdesátkou. Vzhlednou ke mně a smějí se, že jsem pořád nedochvilná, přes svých šestatřicet pořád jako dítě.

Třesu se a snažím se to udržet v sobě. Když jsem je viděla naposledy, na pohřbu, zhroutila jsem se a hlasitě se rozvzlykala. Jednou mi kamarádka řekla, že prý jsme s matkou jedna jak druhá, že máme stejné jemné pohyby rukou, stejný dívčí smích a postranní pohled. Když jsem to s ostychem řekla matce, vypadala, jako by se urazila, a prohlásila: „Vždyť o mně nevíš ani zbla! Jak bys mohla být jako já?“

Měla pravdu. Jak mohu být jako moje matka v Klubu radosti a štěstí?

„Teti, strýčku,“ opakuji a na každého kývnu. Vždy jsem těmhle rodinným přátelům říkala „teto“ a „strýci“. A pak jdu a postavím se vedle otce.

Prohlíží si fotky Jongových z jejich nedávné cesty do Číny. „Podívej,“ říká zdvořile a ukazuje na fotografii skupiny turistů stojících na širokých dřevěných schodech. Na obrázku není nic, co by svědčilo o tom, že je z Číny, a ne ze San Franciska či z jakéhokoli jiného města. Ale otec se na tu fotku vlastně ani pořádně nepodíval. Jako by mu všechno připadalo stejné, nic ho nevzruší. Vždycky byl zdvořile lhostejný. Ale jakže se čínsky řekne to slovo, které znamená lho-stejný, protože člověku věci připadají *stejně*? Myslím, že právě takhle ho zasáhla matčina smrt.

„Podívej na tohle,“ říká a podává mi další bezvýraznou fotografii.

Hsuovic dům je plný těžkých mastných pachů. Příliš mnoho čínských jídel připravovaných v příliš malé kuchyni, příliš mnoho pronikavých vůní zachycených v tenké vrstvě neviditelné mastnoty. Vzpomínám, jak matka v cizích bytech a restauracích vždycky krčila nos a pak hlasitě zašeptala: „Vidím a přímo cítím tu lepkavost.“

U Hsuových jsem nebyla už řadu let, ale obývací pokoj je přesně takový, jak si ho pamatuji. Když se před pětadvaceti lety teta An-mei a strýc George přestěhovali z Čínské čtvrti do čtvrti Sunset, koupili si nový nábytek. Pořád tu stojí a pod zažloutlým igelitem vypadá skoro jako nový. Stejná tyrkysová pohovka z uzlíkatého tvídu tvarovaná do půlkruhu.

Koloniální kávové stolky z těžkého javoru. Lampa z uměle popraskaného porcelánu. Jenom ten nástěnný kalendář, bezplatně poskytovaný Kantonskou bankou, se každoročně mění.

* * *